

Правапіс прыставак

ЛЕКЦЫЯ-ПРЭЗЕНТАЦЫЯ па БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ
*для слухачоў падрыхтоўчага аддзялення
і падрыхтоўчых курсаў*

**Складальнік –
дацэнт кафедры давузаўскай падрыхтоўкі і прафарыентацыі
С.В. Чайкова**

❧ .

❧ План

- ❧ 1. Правапіс нязменных прыставак.
- ❧ 2. Правапіс зменных прыставак.
- ❧ 3. Правапіс *й, ы, і* пасля прыставак:
 - ❧ а) правапіс *й* пасля прыставак;
 - ❧ б) правапіс *ы* пасля прыставак;
 - ❧ в) правапіс *і* пасля прыставак.
- ❧ 4. Правапіс прыставак *са-, су-*:
 - ❧ а) правапіс прыстаўкі *са-*;
 - ❧ б) правапіс прыстаўкі *су-*.

Пятрусь Броўка

Пахне чабор...

❧ Хіба на вечар той можна забыцца?
...Сонца за борам жар-птушкай садзіцца,
Штосьці спявае пяшчотнае бор,
Пахне чабор,
Пахне чабор...

❧ Лёгкія крокі на вузкай сцяжынцы.
Дзеўчына ў белай іскрыстай хусцінцы.
Быццам абсыпана промнямі зор.
Пахне чабор,
Пахне чабор...

Выйсці б насустрач, стаць і прызнацца.
Вось яно – блізкае, яснае шчасце,
Клікнуць хацелася – голас замёр.
Пахне чабор,
Пахне чабор...

1.Правапіс нязменных прыставак

*Пішуцца нязменна прыстаўкі,
якія заканчваюцца:*

<i>*на зычныя б-, д-</i>	<i>Прыклады</i>
<i>аб-</i>	<i>аббегчы, абскакаць;</i>
<i>ад-</i>	<i>аднесці, адламаць;</i>
<i>над-</i>	<i>надпіс, надбудаваць;</i>
<i>пад-</i>	<i>падскочыць, падбіць;</i>
<i>перад-(прад-)</i>	<i>прадбачыць.</i>

<i>*на галосную -а</i>	<i>Прыклады</i>
<i>па-</i>	<i>падумаць, параіць;</i>
<i>за-</i>	<i>загаварыць, захад;</i>
<i>на-</i>	<i>напісаць, набыць;</i>
<i>пера-</i>	<i>пераплыць, пераказ.</i>

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

2.Правапіс зменных прыставак

Змяняюцца прыстаўкі на -з/-с		Прыклады
* з літарай з яны пішуцца перад галоснымі, санорнымі і звонкімі зычнымі		
з-		з'есці, здабываць, зламаць;
Заўвага! Прыстаўкі з- / с- у словах, утвораных ад дзеясловаў ісці, хадзіць пішуцца ў залежнасці ад лексічнага значэння: зысці – сысці, зыходзіць – сыходзіць, зыходзячы – сыходзячы, зыход – сход, зыходны – сходны		
із-	ізноў;	Заўвагі! 1. Прыстаўка дыз- пішацца з літарай з перад галоснымі: дызасацыяльны, дыз'юнцыя. 2. Прыстаўка дэз- пішацца нязменна (з літарай з): дэзурбанізацыя
без-(бяз)-	безапеляцыйны, бездань, бязлюдны;	
уз-	узараць, узбегчы, узвар;	
праз-	празмерны;	
раз-(роз-)	размова, роздум;	
цераз-	церазмерны;	
* з літарай с прыстаўкі пішуцца перад глухімі зычнымі		
с-	сказаць, схапіць;	
бес-(бяс-)	бясконца, бяссонніца;	
ус-	усход, усхліп;	
прас-	праскочыць;	
рас-(рос-)	распачаць, росчырк;	
церас-	цераспалосіца	РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ
Заўвага! Прыстаўка дыс- пішацца з літарай с перад зычнымі: дыскрэдытаваць, дысфункцыя		

3.Праваніс *й, і, ы*, пасля прыставак

а) праваніс *й* пасля прыставак

Літара <i>й</i> пішацца:	
Умовы	Прыклады
* у словах з каранем <i>іс-ці</i> , <i>ігр-аць</i> , <i>ім-я</i> , <i>інач-ай</i> на месцы ненаціскага пачатковага каранёвага [і] пасля прыставак на галосны <i>вы-, за-, на-, па-, пера-</i> , <i>ува-</i>	<i>выйграць</i> , <i>займеннік</i> , <i>найменне</i> , <i>пайсці</i> , <i>перайначванне</i> , <i>увайсці</i>
*у наступных словах	<i>займаць</i> , <i>наймаць</i> , <i>пераймаць</i> , <i>перайманне</i> , <i>праймаць</i>
*пасля першай часткі складанага слова, якая заканчваецца на галосны	<i>аднайменны</i>

3.Правапіс *і, ы, й* пасля прыставак (працяг)

б) правапіс *ы* пасля прыставак

Літара ы пішацца:

<i>*замест каранёвай літары і пасля прыставак на зычны аб-, ад-, над-, пад-, раз-, з- (с-), уз-, спад-, перад- і інш. (акрамя між- і звыш-)</i>	<i>абыграць, адысці, абысці, падысці, разыграць, зыходны, спадылба, перадынфарктны</i>
<i>*замест каранёвай літары і пасля іншамоўных прыставак дэз- і суб- (згодна з новымі правіламі арфаграфіі!)</i>	<i>дэзынфармацыя, дэзынфекцыя, субынспектар</i>

3. Правапіс *і, ы, й* пасля прыставак

(працяг)

в) правапіс *і* пасля прыставак

Літара *і* захоўваецца

*пасля прыставак на галосны, калі ўтварае склад	за- <i>і</i> -кацца, аб'- <i>і</i> -нець, са- <i>і</i> -скаль-нік, за- <i>і</i> -скрыцца, пра- <i>ін</i> -фармаваць, за- <i>інт</i> -рыгаваць
*пасля прыставак <i>звыш-</i> і <i>між-</i>	звыш <i>і</i> ндустрыяльны, між <i>і</i> нстытуцкі,
*пасля ішамоўных прэфіксаў <i>контр-</i> , <i>пан-</i> , <i>пост-</i> , <i>супер-</i> , <i>транс-</i> (акрамя дэз- і суб-)	конт <i>і</i> гра, пан <i>і</i> сламізм, пост <i>ін</i> фарктны, супер <i>інтэ</i> лект, транс <i>інд</i> ыйскі,
*пасля прэфіксаў <i>экс-</i> , які пішацца праз злучок	экс- <i>ін</i> жынер, экс- <i>ім</i> ператар

Заўвага! Каранёвая літара *і* захоўваецца ў складанаскароданых словах: *гар*ін*спекцыя* (гарадская інспекцыя), *палі*ін*фармацыя* (палітычная інфармацыя), *пед*ін*стытут* (педагагічны інстытут)

3.Правапіс прыставак *са-*, *су-* а) правапіс прыстаўкі *са-*

Прыстаўка <i>са-</i> пішацца:	
*у некаторых назоўніках, дзе прыстаўка выдзяляецца толькі гістарычна	<i>сасуд, савет, сабор, саюз, саслоўе</i>
*у запазычаннях і кальках (пераважна з рускай мовы)	<i>саіскальнік, сакурснік, садружнасць, сатрапезнік, сачыненне, састаў, саслужывец</i>
*у лексемах, словаўтваральна звязаных са словамі, што маюць прыстаўку <i>са-</i> :	<i>саўдзел – саўдзельнік, саслоўны – саслоўе, састыкоўванне – састыкаваць, састаўляць – састаў, сашчэпка – сашчапіць, сапраўды – сапраўдны</i>
*у дзеясловах, калі <i>са-</i> з’яўляецца варыянтам <i>с-</i> (перад збегам зычных)	<i>садраць – здзяру, сагнаць – зганю</i>
*у прыметніку <i>сапраўдны</i> і вытворных ад яго словах	<i>сапраўдны (прым.) – сапраўднасць (наз.), сапраўды (прысл.)</i>

3. Правапіс прыставак са-, су-

б) правапіс прыстаўкі су-

Прыстаўка су-пішацца	
	Прыклады
*у назоўніках, дзе су-выдзяляецца толькі гістарычна	<i>сусед, сувой, сувязь, супын, супынак, сутаргі, сумятня, супастат, супоня, суткі, суцяга, сумёт, сустаў</i>
*у дзеясловах	<i>суадносіць, супадпарадкоўваць, сумяшчаць, суіснаваць, сутыкацца, супярэчыць, супастаўляць, супадаць</i>
*у прыметніках	<i>сумежны, сукупны, суладны, сугучны, сучасны, сувымяральны, супольны, сумесны, суцэльны</i>
*у прыслоўі	<i>праць (супроць)</i>
*у словах, якія без су- не ўжываюцца	<i>суквецце, сузор'е, суладдзе, сугучча, суглінак, супесак, сукравіца, сузіральнік, сумежжа, сустаў</i>
*у новых утварэннях, калі ёсць слова і без су-	<i>суадносіць, супадпарадкоўваць, сумяшчаць, суіснаваць, сутыкацца, супярэчыць, супастаўляць, супадаць</i>
<p>Заўвага! Прыстаўка су- захоўваецца ў лексемах, словаўтваральна звязаных са словамі, што маюць прыстаўку су-: <i>сутачны – суткі, суцяжніцаць – суцяга, сузіранне – сузіраць, сурэдактарстваваць – сурэдактар, супольнасць – супольны, насуперак – супраць.</i></p>	

Дзякуй за ўвагу!

